УДК 083.74
Г.Ю.Монке, А.М.Кирильчук
ННЦ „ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕРОБСТВА УААН”

ОХОРОНА ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН В УКРАЇНІ

Аналізуючи цілий ряд нормативних документів у сфері охорони сортів рослин – дивуєшся, як може Міністерство юстиції України пропускати до затвердження у Верховній Раді такі недосконалі Закони щодо охорони прав на сорти рослин. Чому виникла необхідність внесення змін до існуючого „Закону з охорони прав на сорти рослин” від 1 липня 2002 року?

Україна підписала договір Міжнародної конвенції з охорони сортів (UPOV), згідно з якою, державам-учасницям надається на перший термін правова охорона сортів не всіх сільськогосподарських культур, а обмеженій кількості, і лише з 2006 р. Україна мала право надання правової охорони сортів майже всіх сільськогосподарських культур.

Перший Закон з охорони прав на сорти рослин від 21 квітня 1993 року за №3116-XII був одним з перших Законів у сфері захисту інтелектуальної власності у нашій державі. Він містив основні положення правового захисту як авторів (селекціонерів) сортів і гібридів, так і селекційних установ. Але в період економічної розрухи, відсутності належної кількості кваліфікованих спеціалістів з питань інтелектуальної власності – пояснити принципи цього Закону селекціонерам і спеціалістам, які працювали в експертному органі Держсортслужби та Мінагрополітики – було нікому. Тому на цей час і з‘явились досить непрофесійні нормативні акти.

Внесені зміни до Закону в 2002 р. поповнились положеннями про ліцензійну діяльність селекційних установ і селекціонерів та захист їхніх прав від порушень. Закон був написаний кваліфікованими спеціалістами і відповідав нормам міжнародного права та Конвенції UPOV. Проте патентна правова охорона надавалась обмеженій кількості сільськогосподарських культур, на що вплинула відсутність методик щодо експертної оцінки рослин. Але це було тимчасове явище! Необхідно було пояснити це становище керівникам селекційних центрів – на жаль, цього не було зроблено. Почали надходити скарги до Академії аграрних наук, Мінагрополітики, Держсортслужби – що значна кількість сортів у нас не може мати патентну охорону, а виробництво їх вимагає, так як сорти мають значний попит у виробничників.

Створилась ситуація, коли необхідно було урівняти в правах ті сорти, що були у виробництві до прийняття Закону, до тих сортів, що будуть набувати чинності після прийняття Закону. Проте в Законі від 1 липня

© Г.Ю.Монке, А.М.Кирильчук, 2008

2002 року, стаття 59 урівняла сорти, на які були видані авторські свідоцтва СРСР, і авторські свідоцтва України.

Має місце нерозуміння того, що **авторське свідоцтво СРСР** несе подвійне право – майнове право власника сорту і особисте немайнове право автора. Згідно з новим законодавством України, – **авторське свідоцтво** захищає лише ім'я автора (селекціонера) і аж ніяк не майнові права на сорт. Тобто, значна частина сортів вітчизняної селекції залишилась без правової охорони (майнового права власності на сорт). Необхідно було внутрішньовідомчою тимчасовою інструкцією, сорти засвідчені авторськими свідоцтвами СРСР, прирівняти до патентів України і надати можливість комерційної реалізації.

Подібний механізм було застосовано Укрпатентом у 1995 році, яким для захисту вітчизняного винахідництва було видано спеціальну Інструкцію, згідно з якою, винаходи засвідчені авторськими свідоцтвами СРСР замінювались на патенти України, а не на авторські свідоцтва України.

Згідно з Наказом МАПУ від 21.07.2003 року за №244 та Закону України „Про охорону прав на сорти рослин" від 21 квітня 1993 року, на жаль, була створена ситуація щодо якої, безпатентні сорти не мали права шляхом ліцензування впроваджуватись у виробництво, так як Закон контролював обіг сільськогосподарських культур, які мали лише патентну форму охорони.

Це змусило законотворців внести зміни в 2004 р. до Цивільного Кодексу, включенням пункту 3 до статті 485 та пункту 1 до статті 487.

Після цього виникла необхідність привести Закон України „Про охорону прав на сорти рослин" від 1 липня 2002 року у відповідність до Цивільного Кодексу, зокрема до статей 485 та 487.

Такі зміни внесені до Закону „Про охорону прав на сорти рослин" від 1 січня 2007 року призвели до нівелювання патентного права.

Трактування положень статті 39 і 39-1 – є аналогічними і по суті дублюють одна одну.

Аналізуючи терміни статті 1 Закону в редакції 2007 року – „власник майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту", - не зрозуміло, чим же він відрізняється від попереднього терміну „володілець патенту", адже особа, яка є володільцем патенту, також має майнове право інтелектуальної власності на сорт рослин та виключне право на його використання?

Право засвідчене патентом – це виключне право, яке включає в себе тріаду прав: **право використання, право володіння і право розпорядження**. Одне із цієї тріади прав – **право використання сорту**, згідно з п.2г статті 39 Закону стверджує, що **виключне право** – це **продаж або інший комерційний обіг**, а пункт 16 статті 1 Закону свідчить, що **поширення сорту – це комерційне розповсюдження сорту**, тобто і

перше, і друге трактування нічим не відрізняються одне від одного. Це свідчить, що на одне і те ж право (право поширення і право використання), а саме право комерційного використання сорту існує два аналогічні документи – патент та свідоцтво про державну реєстрацію. А це, в свою чергу, змушує селекціонерів сплачувати подвійні збори за одну і ту ж дію – за право державної реєстрації сорту та отримання двох охоронних документів, які за своєю правовою спроможністю нічим не відрізняються один від одного.

У багатьох країнах Європи на початку XX сторіччя створювались дві системи охорони сортів – реєстраційна, пов'язана з виникненням законодавства про насінництво, і патентна, пов'язана зі спробою забезпечити максимальний обсяг прав власникам рослин, отриманих штучним методом, а також „нововідкритих" рослин, взятих з дикої природи. Але це були різні об'єкти правового захисту, а в нашому законодавстві на один і той же об'єкт створена подвійна система реєстрації.

На наш погляд, найдосконаліше трактування права поширення сорту було викладено в Законі України „Про охорону прав на сорти рослин" від 1 липня 2002 року, а саме **„сорт вважається придатним для поширення в Україні, якщо він придатний для правової охорони, може бути використаний для задоволення потреб суспільства і незаборонений для поширення з підстав загрози життю і здоров'ю людей, нанесення шкоди тваринному і рослинному світу, збереженню довкілля. Критерії заборони поширення сортів в України розробляються Установою і затверджуються центральним органом виконавчої влади з питань сільського господарства і продовольства"**. Чітко і ясно вказані критерії поширення сорту на території, незрозуміло лише для чого необхідне ще й майнове право інтелектуальної власності на процес поширення сорту, адже майнове право – право володіння – це одне із тріади прав, яке надає патент, як охоронний документ на сорт рослин. А як доведено вище, право використання сорту і право поширення – це аналогічні права, суть яких заключається у праві комерційного використання сорту. Внесення у Цивільний Кодекс (стаття 485) – права на поширення сорту як майнового права інтелектуальної власності, засвідченого державною реєстрацією, вносить відповідний хаос у ринкове середовище.

Майнове право інтелектуальної власності має захищатись єдиним охоронним документом – патентом. Це зробить чітку систему реєстрації сортів, хоча різниці немає як називається охоронний документ – патент, свідоцтво про державну реєстрацію (до речі в Європі – це сертифікат), лише б він виконував свої охоронні обов'язки – надавав виключні права селекціонерові (права володіння, користування, розпоряджання) і служив механізмом регулювання ринкових умов.

Виробникам насіння завдяки такому законодавству незрозуміло,

яким документом охороняється сорт, а головне для чого селекційним установам двічі платити за одне і те ж право – право комерційного використання сорту?

Україні необхідна чітка система реєстрації сортів, відкритість та прозорість при звітуванні перед статистичним управлінням і непотрібно вводити в оману виробничників, адже від цих відносин залежать майбутні успіхи аграреформ на селі та успіхи вітчизняної селекції, яка вже відчуває жорстку конкуренцію іноземних сортів.

1. Закон з охорони прав на сорти рослин №3116-XII від 21 квітня 1993 року.
2. Зміни до „Закону з охорони прав на сорти рослин" від 17 січня 2002 року.
3. Зміни до „Закону з охорони прав на сорти рослин" від 1 січня 2007 року.
4. Наказ Міністерства аграрної політики України №244 від 21 липня 2003 року.
5. Цивільний Кодекс України від 1 січня 2004 року.

Висвітленні питання щодо деяких положень з розуміння майнового права власності на сорт рослин та право поширення сорту. Внесені пропозиції про зміни в Цивільний Кодекс щодо врегулювання цих проблем та створення прозорих ринкових відносин у сфері використання сортів.

Освещены вопросы относительно некоторых положений понимания права собственности на сорт растений и права распространения сорта. Предложены изменения для внесений в Гражданский Кодекс относительно урегулирования этих проблем и создания прозрачных рыночных отношений в сфере использования сортов.

The article gives the analysis of legislation in the field of the right protection for breeding achievements in Ukraine.

The questions concerning some principles of understanding of the right of property for the plant variety and rights of variety spreading are highlighted. The proposals about the introduction of changes in the Civil Code with regard to these problem settlement and the creation of transparent market relations in the sphere of the variety use are brought in.